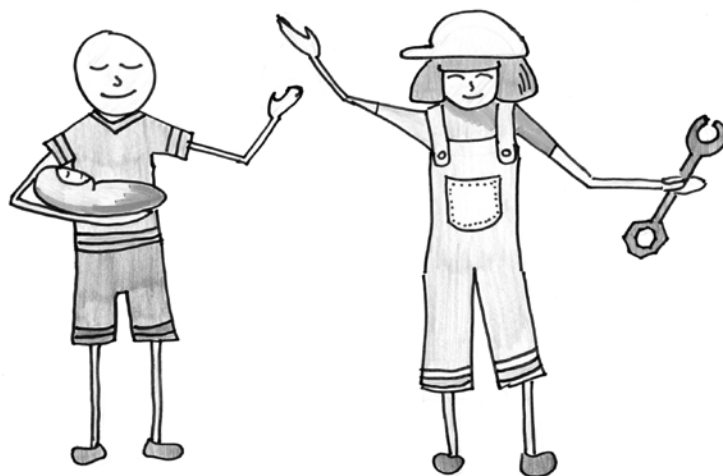

Tallinna Ülikooli Haridusteaduste Instituut

24 ÜLDOSKUSTE MÄNGU 5-7AASTASTELE LASTELE

Berit Silvia Kondratjev

Atlex
2017

Toimetuskolleegium: Tiia Õun, Kerstin Kõöp, Lii Lilleoja

Toimetanud Marju Randlane
Küljendanud ja kujundanud Alar Kitsik
Illustreerinud Berit Silvia Kondratjev

Autoriõigus: AS Atlex ja autor, 2017

AS Atlex
Kivi 23
51009 Tartu
Tel 734 9099
Faks 734 8915
atlex@atlex.ee
www.atlex.ee

ISSN 2228-3048

SISUKORD

EESSÕNA	4
AUTORIST	4
KOGUMIKU LÄHTEALUSED	4
RAAMATU ÜLESEHITUS	5
TÄNUSÕNAD	5
SOOTEAOLIK PEDAGOOGIKA	6
MÄNGUOSKUSED	8
5-6AASTASED	8
MÄNG „KELLE PAGAS?“	8
MÄNG „PRINTSESS KÄROLI JA LOHE TALTSUTAMINE“	9
MÄNG „KES SEE ON?“	11
6-7AASTASED	12
MÄNG „OLEN NÕUS, EI OLE NÕUS“	12
MÄNG „KODUS JA VÕÕRSIL“	14
SITUATSIOONIMÄNG „TULE MÄNGU“	15
TUNNETUS- JA ÕPIOSKUSED	16
5-6AASTASED	16
MÄNG „MEIL ON TÄNA KÜLAS ÜKS TEGELANE“	16
MÄNG „KES SEE ON?“	17
MÄNG „MÄNGU-UURIJAD“	18
6-7AASTASED	19
MÄNG „TIINA JA TÕNU SÜNNIPÄEV“	19
MÄNG „TUGEVIUS VÕI NÕRKUS?“	20
MÄNG „KELLE OMA SEE ON?“	21
SOTSIAALSED OSKUSED	22
5-6AASTASED	22
PEEGLIMÄNG	22
MÄNG „LOHUTA KAASLAST, VISKA NALJA“	23
MÄNG „RAAMATUTEADLASED“	24
6-7AASTASED	25
MÄNG „PESUPÄEV“	25
MÄNG „PABERNUKU RIIETAMINE“	26
MÄNG „KELLEGA ON TEGU?“	27
ENESEKOHASED OSKUSED	28
5-6AASTASED	28
MÄNG „MIS TUJU MUL ON?“	28
MÄNG „MUUSEUMISKÄIK“	29
MÄNG „PÜHAPÄEVANE PANNKOOGIHOMMIK“	30
6-7AASTASED	31
MÄNG „MINU ANNE“	31
MÄNG „RAJAMEISTER“	32
MÄNG „MIS SA TEED, MIS SA TEED, TEISE LAUA RAHVAS?“	33
SOOVITUSLIK KIRJANDUS	34
LISAD	35
1. LISA	35
2. LISA	37
3. LISA	38
KASUTATUD KIRJANDUS	39

EESSÕNA

„Hea õpetamine on veerand osa ettevalmistust ja kolmveerand osa puhast teatrit!“
Gail Godwin

Kogumikus esitatud mängude eesmärk on toetada 5–7aastaste laste üldoskuste kujunemist. Mängud pakuvad kõikidele lastele võrdseid võimalusi aktiivseks tegevuseks. Tänapäeval on alushariduses oluline põhimõte, et õpetaja teadvustaks soostereotüüpe ja rakendaks sooteadlikku pedagoogikat, mis tagab kõikidele lastele võrdsed võimalused ja valikud nii mängudes kui ka lasteaias õppe- ja kasvatustegevuses. Kogumik on mõeldud lasteaiadnikele, et kujundada lasteaiarühmades praktilisi üldoskusi. Mängude koostamisel on lähtutud koolieelse lasteasutuse riiklikust õppekavast ja mängu on lastega praktikas proovitud.

AUTORIST

Minu vanaema oli lasteaiasõpetaja, isa koolidirektor ja ema on kunstiõpetaja. Ja mina... mina olen ilmselgelt oma suguvõsas järjekordne läbi ja lõhki pedagoog, alustades põhikoolis tantsutreeningute andmisega ning lõpetades lasteaias igapäevase õppe- ja kasvatustööga. Mulle meeldib õppida, oma teadmisi edasi anda ja inspireerida nii väikeseid kui ka suuri ilmakodanikke. Olen lasteaias töötanud ligi viis aastat, aasta sellest õpetaja abina ja neli aastat õpetajana. Olen kooli saatnud kaks imetoredat ja omanäolist rühma: Sipsikud ja Kuujänesed. Napsasin 2015. aastal Tallinna noore õpetaja tiitli ja olen mitmel aastal olnud valitud lasteaias aasta kõige loovamaks töötajaks. Lõpetasin 2016. aastal Tallinna Ülikoolis alushariduse pedagoogi eriala. See kogumik põhineb minu bakalaureusetööl.

(Pildi autor:
Saskia H. B. Valgus)

KOGUMIKU LÄHTEALUSED

Esimene ja kõige tähtsam lähtealus on **koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava** (2008). Sellest peavad õppe- ja kasvatustöös lähtuma kõik Eesti lasteaiasõpetajad ning sellel põhineb ka kogu raamat. Siinsed mängud toetavad õppe- ja kasvatustegevuse üldeesmärgi saavutamist üldoskuste arendamise kaudu. Üldoskuste eesmärgid lähtuvad õppekavas esitatud eeldatavatest üldoskustest. Mängud toetuvad õppekavas välja toodud õpikäsitusele, mille järgi tuleb arvestada kõigi laste eripäradega. Nende hulgas on ka sugu, millega tuleb arvestada nii, et kõikidel lastel oleksid võrdsed võimalused soost olenemata.

Teine lähtealus on **üldoskused**: mängu-, tunnetus- ja õpioskused, sotsiaalsed ja enesekohased oskused. Üldoskuste arendamine on varajases eas oluline, sest lasteaias on lastel nende oskuste õppimiseks kõige sobivam iga. Üldoskused annavad laia põhja lapse kooliküpsuseks: laps omandab õppimisvõime, sotsiaalselt aktsepteeritavad käitumismustrid ning enda eest hoolitsemise põhitõed ja harjumuse. Minu isikliku arvamuse järgi, mis toetub ka 2009. aastal välja antud raamatule „Lapse üldoskuste areng koolieelses eas“, on üldoskused lasteaias kõige tähtsamad, sest koolis tegeletakse juba rohkem ainepõhiste teadmistega ning väärtused ja käitumismustrid peaksid olema selleks ajaks juba moodustunud.

Kolmas lähtealus on kõikidele lastele võrdsete võimaluste tagamine **sooteadliku pedagoogikaga**. Eestis on olemas soolise võrdõiguslikkuse seadus (2004), mis kehtib igal elualal. Haridus on üks olulisemaid valdkondi, mis edendab soolist võrdõiguslikkust. Soolise võrdõiguslikkuse seadust, mida igal õpetajal tuleb järgida, aitab rakendada sooteadlik pedagoogika (Albi, Laidvee, Papp & Sepper, 2010). Lasteaias on eesmärk avardada kõikide laste mänguruumi, vältida poiste ja tüdrukute vastandumist ning luua kõigile võrdsed võimalused. Lap-

sed saavad lasteaiast kaasa teadmise, et erinevad oskused ja võimed ei ole iseloomulikud mingile soole, vaid inimesed on erinevad olenemata soost. Tüdrukud on omavahel väga erinevad ja poisid on omavahel väga erinevad ning sellised erinevused pigem mitmekesistavad meie ühiskonda. Sooteadliku pedagoogika tulemuseks on see, et laps julgeb teha oma valikuid olenemata soostereotüüpidest ja oskab kahelda etteantud soohoiakutes, mis annab võrdsed võimalused kõigile inimestele. See aitab tulevikus kaasa ka naiste ja meeste võrdsemale positsioonile tööturul ja pereelus (Eesti Naisteühenduste Ümarlaud, 2016).

RAAMATU ÜLESEHITUS

Raamat algab sooteadliku pedagoogika lühikese kokkuvõttega, millele järgnevad mängude kirjeldused. Igal mängul on pealkiri ehk mängu nimi. Peatükid on jagatud koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava järgi:

- mänguoskused;
- tunnetus- ja õpioskused;
- sotsiaalsed oskused;
- enesekohased oskused.

Peatükkides on esitatud eraldi mängud 5-6- ja 6-7aastastele lastele.

Iga mängu alguses on **stereotüüpne arvamus**, mis on vananenud soorolle kinnistav arvamus ja mida see mäng aitab kummutada või ümber lükata. **Eesmärkide** all on esimesena välja toodud soolist võrdõiguslikkust edendav eesmärk ja selle järel kaks kuni neli üldoskuste eesmärki. Mõnel mängul mahub nelja eesmärgi hulka ka mõni valdkondlik eesmärk. Eesmärgid saab samal kujul lisada nädalaplani.

Välja on toodud osalevate **laste arv**. Mõned mängud on mõeldud tervele rühmale, mõned gruppidele (neid saab kasutada Hea Alguse metoodikat järgivates rühmades või tavapärasel grupitegevuses). Nimetatud on kõik vajalikud **vahendid**, millega peaks end enne mängimist varustama (sh kogumiku lisad). Aja paremaks planeerimiseks on ära mainitud umbkaudne **kestus ja soovitatav koht**, kus mängu mängida. Mitmeid mängu on võimalik mängida ka õues.

Mängu käik on võimalikult arusaadavalt lahti kirjutatud **kirjelduses**. Mõned mängud on mitmeosalised. **Aruteluküsimuste** all on esitatud küsimused, mida lastelt pärast mängu küsida. Arutelu täidab olulist rolli eesmärkide kinnistamisel ja laste teadmiste avardamisel. Arutelu võib korraldada kohe pärast mängu või hiljem meeldetuletuseks (vastavalt laste vajadustele). **Tähelepanekud** kujutavad endast õpetajale mõeldud väikest sooteadlikkuse meelepead, mida tuleks mängu mängides või arutelu ajal silmas pidada.

Kogumiku lõpus on esitatud mängudes kasutatavad lisad (väljalõigatavad pildid jms), edasiseks tutvumiseks soovitatav lugemismaterjal ja kasutatud kirjanduse loetelu.

TÄNUSÕNAD

Lasteaiaõpetajatena teame, et ükskõik kui palju me asju ka ette ei valmista, alati juhtub midagi ootamatut ja siis tuleb vastavalt lastele improviseerida. Soovitan mängu julgelt kohandada enda meele järgi: arendage neid edasi, mõelge juurde ja kasutage neid loovalt. Loodan, et minu mängud leiavad rakendust teie toredates lasterühmades! Täna kõiki, kes aitasid panustada selle kogumiku loomisse ja avaldamisse. Eriti tänan Teid, Ülle-Marike Papp! Ilma Teie nõuanneteta poleks see kogumik päevaalgust näinud. Aitäh!

Head avastamist!

Berit Silvia Kondratjev

SOOTEADLIK PEDAGOOGIKA

Sooteadlik pedagoogika on pedagoogika, mille eesmärk on tõsta laste enesehinnangut, vältida soogruppide vastandamist ning vabastada lapsed piiravatest soostereotüüpidest ja -rollidest (Eesti Naisteühenduste Ümarlaud, 2016). Sooteadlikus pedagoogikas on väga oluline, et sooline võrdõiguslikkus on igas õppe- ja kasvatusprotsessis tagatud ehk et kõigil lastel oleksid võrdsed võimalused. Lastele tuleb pakkuda ja õpetada sooliselt mittestereotüüpilist tegevust ja teadmisi, et mitmekesistada poiste ja tüdrukute oskusi ning avardada nende võimalusi. Sooteadlik pedagoogika lähtub teadmisest, et soostereotüübid ja -hoiakud ei lase lastel nende täit potentsiaali ära kasutada, vaid pigem hoiavad neid tagasi (Aavik & Kajak, 2009).

Lasteaiaees omandab laps soostereotüübid ja soorollile kohase käitumise. Algklassiealine laps on juba omandanud soostereotüüpse käitumise ja hoiakud ning käitub oma soorollile kohaselt (Eesti Naisteühenduste Ümarlaud, 2016). Näiteks üks tüdruk, kes käis jalgpallitrennis ja kellel oli sel alal annet, loobus ja ütles, et see ei huvita teda enam. Tegelikult võib selle taga olla ühiskonna surve – jalgpalli ei peeta tütarlapsele kohaseks tegevuses. Kui ta nägi, et teised tema klassi tüdrukud ei mängi jalgpalli ja pigem vaatavad sellele viltu, siis tuli ta trennist ära. Üks poiss, kes sattus vanaema õpetusel heegeldamisest vaimustusse ja õppis kiiresti põnevaid mustreid tegema, kuulis oma hobi kohta palju halvustavaid ja naeruvääristavaid nalju. Kuna teda hakati selle pärast kiusama, siis lõpetas ta heegeldamise. Need on vaid põgusad näited sellest, kuidas lapse huvi on maha surutud ja potentsiaal jäänud kasutamata ning seda soostereotüüpsete hoiakute ja eelarvamuste tõttu. Seepärast peaks soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks alustama juba alushariduse tasemel (Eesti Naisteühenduste Ümarlaud, 2016).

Sooteadliku pedagoogikat järgides ei võeta lastelt mingisuguseid võimalusi ära ega sunnita neid tegema midagi, mis neid ei huvita, vaid pigem just mitmekesistatakse võimalusi ning pakutakse uusi oskusi ja teadmisi. Kõige suurem roll sooteadlikus pedagoogikas on õpetajal. Tähtis on see, et õpetaja ise oleks kursis soostereotüüpide ja -rollidega ning et tema enda hoiak ühtiks sooteadliku pedagoogika omaga. Õpetaja on peamine eeskuju, kelle järgi hakatakse tajuma ka soorolle. Õpetajana on esmajoonel tarvis viia end kurssi sooteadliku pedagoogikaga, lugeda vastavat kirjandust ja käia koolitustel. Seejärel tuleks teavitada oma kaastöötajaid soolise ebavõrdsuse probleemist ja proovida tõsta nende teadlikkust sellest teemast. Samuti peaks õpetaja ennast ise analüüsima ja märkama oma käitumismustreid, mis aitavad ja mis ei aita kaasa sooteadliku pedagoogika eesmärgile (Eesti Naisteühenduste Ümarlaud, 2016). Järgnevalt on esitatud mõned nõuanded, millele tuleks tänapäeval poiste ja tüdrukute õpetamisel ja kasvatamisel mõnevõrra enam rõhku panna.

TÜDRUKUTELE TULEKS LUUA VÕIMALUS:

- julgeda ennast väljendada ja õpetada ütlema „ei“;
- mängida liikuvaid ja füüsilisi mänge;
- mõelda erinevustest kui millestki positiivsest;
- ennast kaitsta, nõuda endale ruumi;
- arendada välja oma soovi eksperimenteerida ja katsetada, pannes rõhku protsessi nautimisele, mitte tulemusele;
- luua endale positiivne mina-kuvand, arendada enesekindlust ja eneseusaldust;
- olla ilma katkestamata ära kuulatud;
- proovida käsitleda tehnilisi vahendeid (Aavik & Kajak, 2009).

POISTELE TULEKS LUUA VÕIMALUS:

- arendada verbaalset väljendusoskust ja õppida lugu pidama rääkimise tähtsusest konfliktide lahendamisel;
- lasta tunda, et kõik emotsioonid ja tunded on lasteaias õiged, ning õppida enesevalitsemist;
- õppida koostöö tegemist ja selle olulisust (tutvustada mõistet „meie“);
- mõista teiste inimeste arvamusi ja vajadusi, näidata üles austust nende vastu ning kuulata teiste arvamusi;
- näidata üles hoolivust teiste inimeste suhtes ja osaleda hoolitsevas tegevuses;
- saada positiivset tagasisidet ja emotsioone õnnestumise puhul;
- proovida käsitööd ja arendada peenmotoorikat;
- õppida nukkudega mängima ja arendada kodu mängimist (Aavik & Kajak, 2009).

Eelnev info sooteadliku pedagoogika kohta pärineb Eesti Naisteühenduste Ümarlaua ja Norway Grantsi koostöös valminud veebilehelt ning Kadri Aaviku ja Kristi Kajaku metoodilisest juhendmaterjalist „Lasteaed kaasaegseks: sooliselt tasakaalustatud õppe- ja kasvatustöö poole“.

MÄNGUOSKUSED

5-6AASTASED

MÄNG „KELLE PAGAS?“

STEREOTÜÜPNE ARVAMUS

Olemas on tüdrukute ja poiste asjad ning välimuse järgi saab tuvastada asja omaniku soo.

EESMÄRGID

- Laps mõistab, et asjade ja välimuse järgi ei saa tuvastada inimese sugu ega vanust;
- laps suudab oodata mängus oma korda ja jälgida, et teised ka seda teeksid;
- laps suudab mängus arusaamatusi verbaalselt lahendada;
- laps tunneb numbreid kuni 6ni (matemaatika);
- laps arutleb nähtu ja kuuldu üle (keel ja kõne).

Laste arv: terve rühm / 24

Vahendid: kuus järjestikuste numbritega tähistatud väikest anumad, numbrikaardid (6 x 1–6), ühispilt reisijatest, tahvlinäts, pildid esemetest

Kestus: 15 + 10 min

Koht: saal / magamistuba / suurem ruum / õu

KIRJELDUS

Tegevus toimub mängult lennujaamas. Lapsed on lennujaamatöölised, kes peavad reisijatele tagastama nende õige pagasi. Laste ees on kuus numbritega tähistatud anumad, mille sees on pagas: reisija asjad (pildimaterjal: vt 1. lisa).

Õpetaja jaotab lapsed neljastesse segagruppidesse. Igal grupil on tabelileht, kus on peal kuue lennureisija pilt. Igale grupile antakse ka numbrikaardid (ühed kuueni). Seejärel võib mäng peale hakata.

Grupid ootavad järjekorras. Igal grupil on aega kaks minutit, et vaadata anuma sees olevaid esemete pilte ja kinnitada anuma numbrile vastav numbrikaart reisijate tabelilehele sobiva reisija peale. See näitab laste arvamust selle kohta, kes on pagasi omanik. Tegevuse käigus võivad anumaid uurivad lapsed asja omavahel arutleda, teised lapsed vaatavad vaikides pealt. Kui kõik grupid on oma valiku teinud, kogunetakse ringi. Iga grupp saab tõsta üles ühe anuma, mille all on pagasi omaniku pilt, et enda valikut kontrollida. Toimub kokkuvõttev arutelu.

ARUTELUKÜSIMUSED

- Kas keegi arvas õige omaniku ära? Miks te teisiti arvasite?
- Miks võiks see pagas ka kellelegi teisele kuuluda?
- Kas pagasis võivad olla ainult omaniku asjad või mitte?

TÄHELEPANEK

Arutelu käigus tuleks jälgida, et kõik lapsed – nii poisid kui ka tüdrukud – saaksid võrdselt sõna. Õpetaja peaks ka jälgima, kuidas toimib koostöö gruppides, rõhutades, et grupis on kõigi arvamus tähtis ja oluline.

PILDID

Pagasi omanik ja kohvri sisu:

- 1) 5aastane Kaur: nähtavate sootunnusteta nukk, kaks muinasjuturaamatut, mahlapakk;
- 2) 7aastane Kerli: tennised, joogipudel, võitluskunstide raamat;
- 3) 3aastane Kendra: kaisukaru, mänguauto, piraadi müts;
- 4) 6aastane Kaido: pliiatsid, lauamäng, pabernukk;
- 5) 5aastane Kelli: legod, barbi, mängulennuk;
- 6) 4aastane Kriss: kaisuloom, rahakott, ajakiri legodest.

MÄNG „PRINTSESS KÄROLI JA LOHE TALTSUTAMINE“**STEREOTÜÜPNE ARVAMUS**

Poisid on tugevad, julged ja vaprad; tüdrukud on õrnad, arglikud ja nõrgad.

EESMÄRGID

- Laps mõistab, et iseloomuomadused ja välimus ei tulene soost;
- laps imiteerib kuulnud tegelast, tema sõnavara, käitumist ja maneere;
- laps oskab loovalt mängida erinevate vahenditega.

Laste arv: muinasjutt tervele rühmale / loovmäng (4 last)

Vahendid: loovmänguvahendid (nt printsessikroon, lohe kostüüm jms)

Kestus: jutt ja arutelu 15 min / mäng 15 min

Koht: hommikuring ja loovmängunurk/õu